

Nem melléklet vagy függelék

Spiró György: Szélgjegyzetek

Több kézenfekvő és vélt indok idézhetette elő, hogy a recepciók közül biztosan legitimált, így önkéntelenül is az első helyre kerülő (hiszen ezt veszi kézbe először, erre bukkan majd rá legkönnyebben a könyvtári adatbázisokban kutakodó) *Szélgjegyzetek* külön kötettestben kapott helyet. Szépirodalmi műhöz nem szokás már szöveget értelmező utószót írni, amely első néhány bekezdése a műről feltétlen tudni való és illő adathalmazt foglalta össze, olykor a szerző életrajzával. Pedig Dávid Anna válogatása, annak lehangsúlyosabb részét kivéve, megfelel az utószó funkciójának is: tartalmaz egy rövidebb kritikát, egy rövidített Spiró-esszét, számos térképet, fotót, illusztrációt.

Első és feltétlenül tisztelendő érv a független, önálló kiadás mellett a születésnap gesztus. Talán ebből adódik, hogy a *Szélgjegyzetek* inkább a *Fogság* szerzőjének, Spiró Györgynek a bemutatására ad lehetőséget, még ha nem is ez volt az eredeti törekvés. Egy beszélgetés, egy „mély” interjú mindenképp a legalkalmasabb forma ehhez, melyből készült több is a szerzővel, talán nem ilyen hosszú, értő és alapos, mint az „*Aki tudja, ugyanazt tudja*” című. Csontos Erika beszélgetése egy nagyszerű gyűjtemény részét képezi, amely érdemessé vált, reméljük, válik arra, hogy kötetformában is kiadják: a *litera* irodalmi portál *nagyvizit*-sorozatának tavaly nyári darabja(i). A *nagyvizit*-rovat minden sajátosságával megfelel annak a rendeltetésnek (és meg is haladja azt), amiért ezt a vékonyka kötetet kitalálták. Egy stáb elindul, hogy otthonában felkeresse a szerzőt, az olykor két-három részletben közölt párbeszédnek jelzik, a vizitre időt szánt mindkét fél, így hitelesen elkészíthetők a kiegészítő illusztrációk a műhelytitkok felfedéséhez: íróasztalfiókban matatás Esterháznál, vadregényes út leírása Nádasnál, fotókópiák kéziratokról, rajzok, firkák – irodalmi csemegék, bibliográfiák, addig megjelent recepcióbázis feltárása. Mindezek ismeretében nem csupán az interjú és a *Narancs* kritikája tekinthető utánközlésnek, sajnos a kötet ötlete sem eredeti.

Tévednek azok is, akik szerint egy ilyen werkkönyv előzmény nélküli. A Kertész-tanul-

mánykötetek, az Esterházy-kalauz, a Diptychon mind vagy hagyományos formájukban, vagy újszerű szerkesztési megoldással, de már önmagukban is, a szövegek egymásmellettségéből adódóan értelmező szerepet betöltők voltak. A többműfajú-formájú szöveg egy kötetbe kerülésére, így egyféle antológia, szöveggyűjtemény (a szó nemes értelmében) kialakítására kitűnő példa a *Szerb Antal naplójegyzetek* címet viselő kiadvány. (szerk.: Tompa-Petrányi, Magvető, 2001), függelékében a következőkkel: a feleség előszava a naplójegyzetekhez – újraközlés, korai novella, majd az ehhez kapcsolódó tanulmány – újraközlés, forrásközlés: levelek, vers, interjúrészlet. Elfogadható, hogy a majd 800 oldalas nagyregény nem tűrt volna meg maga mellett egyéb szöveget, de a kerek évfordulónak szóló tisztelgés nélkül a *Szélgjegyzetek* kevésnek tűnne-tűnik.

A „szélgjegyzetek” cím invenciózus, de tartalmatlan, kellett volna találni egységet biztosító szálát a szövegek között, mert így megkérdeshető: miért ez az interjú szerepel, miért nincs másik, több rövidebb tanulmány a kritika mellett. Annál is inkább meg kellett volna oldani a teljességre való törekvés látszatát, mert az internetes *fogsag.hu* ismét előnyt élvez: a linkek segítségével azonnal elérhetővé válik az összes kritika, riport, olvasói vélemény, és a weboldal egyik napról a másikra frissíthető. A kis füzet csak felmutat formai mintákat, műfaji lehetőségeket arra, hogyan közelítsünk regényhez, ehhez azonban túlzásnak találok az azzal való teljes külső azonosság vállalását. Értelmezhetetlen továbbá, hogy a regényszerző neve ezen a borítón is szerepel, más lenne a helyzet, ha ő válogatta volna az írásokat. Az megfelelő és elégséges horizontot képezett volna, amely tökéletesen összetartaná és egymás mellé vonná akár Csontos, Keresztesi és magának Spirónak is a munkáját. Azonban a kötet az író számára készült, erről a belső borító bejegyzése is tanúskodik, így a zavar megmarad: kinek a szélgjegyzetei is ezek.

A jegyzetkategoriót amúgy is szétfeszítheti az eredetileg három részben megjelent interjú, amely nagyszerűen közvetíti egy kötetlen beszélgetés hangulatát, szándékolt irányítottsá-

ga nincs, de minden kötelező csomópontot érint. A kérdések alapján megismerheti az olvasó a szerzői intenciót regénye borítója, címe, terjedelme, a forma, a szerkezet, a regényalakok folyamatosan változó, majd végleges kialakításában.

Sajátos történelemszemléletének megértésében nemcsak a közölt esszéírás segít (bár a címhez – *Pilátus, a helytartó* – nem feltétlen ezeket a részeket volt a legszerencésebb kiválasztani), de a beszélgetésből kiderül, hogyan gondolkodik a történettudományi iskolákról, a forrásfeldolgozásról, a mikrotörténelem lehetséges rekonstrukcióiról vagy éppen konstruálásáról.

A drámaírói tapasztalok által is segített szerkesztési elv felvázolása érthetővé tesz terjedelmi, fejezetbeosztási problematikákat, karakterkialakítási megoldásokat. Kiváló elmélete Shakespeare szerepösszevonásairól segíthette Spirót abban, hogy meglásson, és főként: a regényben láttassa például azt a jelenséget, ahogy a császárfigurák egybemosódnak. „Az első században minden római császár ugyanazokkal a problémákkal szembesült, és az adott korban lehetséges hatalmi technikákkal reagált.” (23.)

A posztmodern mint szempontrendszert e regény kapcsán felesleges, sőt hiba volt behozni, elég csak az iskolás tesztnél maradni: vizsgált szövegünk bizalmatlan-e a nyelvvel, a hagyománnyal, a tradicionális szubjektumfelfogással, elveti-e hagyományos formákat. Ha a fenti kérdésekre negatív választ lehet csak adni, nem törődhetünk tovább posztmodern technikákhoz hasonló (?) módszerekkel (például, hogy az Ikszekben meghamisított a főszereplő Bogusławski halálának dátuma – árulja el Spiró (31.), ám ugyanezt a lehetőséget, amelyet beszélgetőpartnere vetett fel „az egyetlen nagyszabású nőalak” kapcsán [„Tudom, botrányos, amit mondok: de én itt annak örültem volna, ha Kainisz... nem éri meg a könyv végét.”], vissza-

utasítja: „De megéri. A valóságban megérte, nem hamisíthattam.” (36.)

Az íróember általában nehezen vagy (ál)szemérmesen nyilatkozik, ha munkái értékelésére kéri. Spirónál ez a téma sem tabu, többször visszakanyarodik oda a beszélgetés, mely regénye jó, félreértett, nem megfelelően mendezselt. Tudatos és objektív szemlélője és olvasója saját életművének (legközelebbi tervei között a *Jövevény* újraírása szerepel). Joggal minősíti tévedésnek, ha személyét általában azonosítják alakjaival, engedményeket talán épp Uri esetében tesz, speciális tulajdonságcsoportja miatt, a hosszú dialógus azonban egy talán nem várt eredményt hoz: a narrátort és a szerzőt kezdjük egymásra vetíteni. Jellemezték narrátorát arcatalannak, szereplőhöz tapadóknak (Angyalosi), egyes kifejezéseivel kétezer évről távolabbról provokálóknak; reagál e felvetésekre itt és más riportokban. Izgalmas munkamódszernek tűnik, ahogy lineárisan haladt előre a szöveg megírásában, hogy a karakterek felvehessék formájukat; azonban a mindent látó narrátor funkciójában nem tud egyenletesen működni (ebből a szempontból kulcsjelenet a Jézussal való találkozás, még inkább ennek szövegen belüli interpretációja!): helyettesítheti őt Uri, személye pedig a Spiró-értelmezések felől visszaolvasva szinte el is hagyható.

A beszélgetésből egyértelművé válik: Spiró Györgynek fontos, hogy ne olvasóidegen kötetet adjon ki a kezéből, sőt segítse az olvasással mint tevékenységgel egyre inkább küszködő befogadót, és amely történelmi regény lévén csak úgy maradhat hiteles (az egyik legnehezebben kezelhető fogalom), ha nélkülöz lehetőség szerint minden prekonceptiót. A *Széljegyzetek*nél talán túl komolyan figyeltek erre...

(*Magvető, 2006*)

Molnár Zsuzsa